

Eino Koskinen

Kansanparantajat entisaikojen lääkäreitä

Isän puoleisessa suvussani on kulkenut muistitietona, että eräs esi-isäni olisi ollut kansanparantajana Suodenniemellä ja Mouhijärvellä.

Kun kuulin tästä, heräsi kiinnostukseni ja aloin etsiä tietoon kirjallista vahvistusta, mutta eihän sellaista vastaani tullut. Sen sijaan kerääntyi pöytälaatikkooni juhlallinen pino kansanparannukseen liittyviä muistiinpanoja ja tiedonmurusia. Tämä johti ajatukseen, että olisiko Tampereen seudun sukututkimusseuran jäsenistö kiinnostunut kuulemaan, mitä kummallisuuksia kansanparannukseen kuului. Niinpä kysäisin seuran puheenjohtajalta Pekka Nuottajärveltä kannattaisiko keräämästäni aineistosta muokata esitelmä jäsenkokouksessa esitettäväksi. Pekka Nuottajärvi suhtautui esitykseen myönteisesti ja tässä se nyt sitten tulee.

Tulkoon myös mainittua, että en millään muotoa ole asiantuntija ko. asiassa, vaan aivan tavallinen Matti Meikäläinen, joka on kiinnostunut kansanparannuksesta. Mitään koulutusta tai kokemusta ei minulla liioin ole aiheeseen, mitä joskus pikkupoikana näin jossain saunassa kupparin sarvineen ja kuppauskirveineen työn touhussa. Samoin muistan isoisäni keränneen suopursuja, joista pappa sitten laittoi kylvyn ja liotti reumaattisia jalkojaan siinä. En kyllä muista oliko siitä mitään apua. Sen muistan, että hyvä tuoksu niistä ainakin tuli kun varpuja haudutettiin kuumassa vedessä.

Suopursu onkin koonnut itseensä suon syvistä ja salaisista syövereistään varpuihinsa ja lehtiinsä kirpeimmät myrkkynsä ja huumavimmat tuoksunsa, joita kasvi sitten henkäilee ympäristöönsä. Itse asiassa tämä rämeiden kasvi onkin jalon rhododendronin eli alpiriuusun kaukainen sukulainen. Suopursu on yksi monista kansanparannuksessa käytetyistä yrteistä.

Muistanpa senkin, kun pappa teki saunavihdan itselleen nokkosista. Vihta haudutettiin kuumassa vedessä, jolloin sen polttiaisvaikutus hävisi.

Kuten elämässä yleensä, oli kansanparantajien joukossa sekä hyviä että huonoja parantajia. Jotkut käyttivät asemaansa hyväksi tietyistä itsekkäistä syistä. Eräs tällainen syy oli arvovalta. Parantajat olivat arvostettuja kansalaisia kyläyhteisössä tai vieläkin laajemmalti, josta esim. Tyrvään Mantan elämä on oiva todiste. Huonoista ja hyvistä parantajista antaa kuvauksen myös seuraava kansanrunouden säe:

Äijä on noita tietäjiä,
tervehen parantajia,
vähän on noita tietäjiä
vikahisten voittajia
vammahisten päästäjiä.

Itse asiassa kansanparantajat olivat ainoita Euroopan väestön parantajia aina 1800-luvulle asti. Vielä 1800-luvun lopussa lääkäripalvelujen saanti oli hyvin harvinaista. Ehkä vain kolmasosa potilaista voi päästä lääkäriin. Loput saivat hoidattaa itsensä kansanparantajilla tai omine poppakonsteineen.

Perinteisen kansanlääkinnän tuntemus on avain terveydenhuollon tuntemiseen ja sen kehittämiseen. Kansanparannus on ikivanhaa perua, josta itse asiassa nykyinen ns. koululääketiede on oppinsa ammentanut. Kansanparannus on nykyisin periaatteessa laitonta terveyden tai sairauden huoltoa, jossa asiakkaat itse hakeutuvat parantajan luo apua hakemaan, jolloin tavallaan moraalisesti "laillistetaan" heidän toimintansa. Parantaja on yhtä riippuvainen potilaastaan kuin tämä hänestä. Näin ei ehkä tapahdu virallisessa lääkinnässä.

Kansanparantajat, poppamiehet ja šamaanit parantavat tehokkaasti varsinkin psyykkisiä ja psykosomaattisia tauteja.

Voidaan vielä mainita, että vielä tälläkin hetkellä kaksi kolmasosaa maailman väestöstä saa apunsa kansanparantajilta, poppamiehiltä tai šamaaneilta. Hyvin suuri osa taudeista on sioksissa paikalliseen kulttuuriin ja ekologiaan. Etenkin psyykkisten ja psykosomaattisten tautien hoitamisessa on poppamiehillä merkittävä osuus.

Viisaat väittävät, että kansanparannuksella on kokonaisvaltaisempi käsitys potilaastaan kuin ns. koululääketieteellä (T. Vaskilampi). Kansanparantajat pystyvät paremmin asettumaan potilaan asemaan. He eivät paranna sairauksia, vaan vaivoja. He eivät tiedä mitään hienoista latinalaisista sairauden nimistä, mutta pystyvät hyvin asennoitumaan vaivojen poistoon. Tämä luokin aivan erikoislaatuiseen hoitosuhteen parantajan ja potilaan välille.

Lauri Honko kertoo esimerkin eräästä 60-vuotiaasta naisesta, jolle sydänvaivojen yhteydessä oli tullut vettä keuhkoihin. Näin hänelle kerrottiin. Vaikka sydänoireita ei enää esiintynyt, muuttui naisen käytös: hän alkoi oksennella ja kastella vuoteensa. Kun häntä tästä moitittiin, hän vihastui tavattomasti. Paikalle kutsuttiin psykiatri, jolle nainen kertoi olevansa sekä putkimiehen tytär että sellaisen aviovaimo. Hänen käsityksensä oli, että ihmisen rinnasta lähti

kaksi putkea, toinen suuhun ja toinen alas virtsaelimeen. Kun hänelle kerrottiin taudin olevan "vettä keuhkoissa", oli hän tietenkin pyrkinyt oksentamaan ja virtsaamaan mahdollisimman paljon, jotta vesi poistuisi.

Ihmisen tulee oppia löytämään se "sanoma", jonka luonto kätkee itseensä ja soveltamaan sitä elämän ja sairauden hoitoon. Kansanparannuksen keskeinen idea on sen kokonaisvaltaisuus; se että ihminen on sielun ja ruumiin jakamaton yhteys. Se esiintyykin monissa terveyttä edistävässä hoitomuodoissa. Esimerkiksi joogassa ja meditaatiossa sekä taide- ja tanssiterapiassa yhdistyvät holistinen terveydenhoito ja sen aatemaailma. Mainitut hoitomuodot eivät ole perinteisiä meillä Suomessa käytettyjä kansanparannuskeinoja, joskin hyvin vanhoja Intiassa ja kaukoidässä käytettyjä tapoja. Kansanparannuksessa korostuu enemmän humanisuus, lempeys ja hyvyys kuin mitä koululääketiede yleensä antaa. Kansanomaisissa hoitomuodoissa tavoitteena on luonnonlakien huomioonottaminen ja jumaluuden sekä väkivaltaisuuksien välttäminen. Pyritään ottamaan ihmisen omat parantavat voimat esille ja siten vahvistamaan sairauden poistumista. Tiedätte kokeemuksesta, että yleensä hyvin vitaaliset henkilöt ovat verraten harvoin sairaana.

Usein toistuvana selitysmallina kansanparannuksessa käytetään voiman ja henkisen energian sekä henkien siirtämistä parantajasta tai sanotaanko parantajan kautta potilaaseen. Parantajan on saatava potilaan luottamus tavalla tai toisella puolelleen. Parantajan kykyihin liittyy aina irrationaalinen, ei järjellä ymmärrettävä ja mystinen ominaisuus. Jos potilas ei usko parantajaan ja hänen kykyihinsä, ei hän myöskään todennäköisesti parane. Meitä hämmästyttää, miten voimakas usko on henkilöillä, jotka poistavat maasäteilyä patjan alle pistetyllä kuparilankakierukalla tai saavat apua vaivoihinsa magneettisten rannekeiden pitämisellä käsivarsissaan tai ranteissaan.

Vanha viisaus on, että usko siirtää vuoria. Joka uskoo näihin asioihin niin miksei myös parantuisi vaivoistaan. Ihminen ei ole kone, vaan herkkä, tunteva ja tiedostava, kiinteästi luontoon liittyvä olio. Suurin osa ihmisten taudeista ovat ns. psykosomaattisia, joka tarkoittaa, että taudin syntymekanismiin vaikuttaa sekä henki että aine. Väitetään, että eräissä primitiivisissä kulttuureissa ihmiset saattavat hen-

kensä voimalla johtaa itsensä kuolemaan ilman mitään lääkitystä tai väkivaltaa.

Seuraavassa siirrymme tarkastelemaan Suomessa esiintyneitä tai vielä nykyisinkin esiintyviä kansanparannuksen menetelmiä. Katsotaan ensin taulukosta mitä parannusmenetelmiä esiintyi. Seuraava taulukko on Antti Hernesniemen laatima.

Kansanparannuksen luokittelu:

Menetelmiä, jossa tarvitaan instrumentteja

- kuppaus
- suoneniskentä
- hampaan poisto
- sikiönlähdetys

Menetelmiä, joissa ei tarvita instrumentteja

- synnytysavustus
- vieraan esineen poisto silmästä

Kemiallisten aineiden avulla suoritettavat hoidot

- lääkehoito
- ihon sairauksien hoito (myös haavat)

Fysikaaliset hoidot

- hieronta
- jäsenkorjaus
- valaminen, säikäyttäminen (neurologiassa)
- maasäteilyn poisto

Psykologiset hoidot

- verenpysäytys
 - henkiparantaminen
 - parantavan käden antama hoito
-

Kuppaus

Kansanparannuksessa ovat kupparit erottuneet ehkä muita parantajia selvemmin veristen työmenetelmien vuoksi. Lisäksi kuppari oli varsin yleinen ja kyläyhteisössä näkyvä persoona. Voidaan sanoa, että miltei joka kylässä oli oma kupparinsa. Vielä vuosisadan vaihteen jälkeen kuppari paransi ihmisiä mitä erilaisimmista vaivoista. Hän poisti "pahaa verta" kehosta, koska uskottiin, että se oli vaivan syy.

Kupparit olivat usein vanhempia naisia ja ympäristönsä arvostamia. Varmoja tietoja kuppauksen käyttämisestä parantamiseen Suomessa on jo 1600-luvun alkupuolelta.

Kuppari poistamassa pahaa verta.

Seuraavassa on H. Stranbergin kokoama taulukko vanhoista kuppausohjeista:

Sarvien kiinnityspaikka	Sairaus tai vaiva
ohimot	päänsärky, hammas-särky, liiallinen nukkuminen
päälaki	huimaus, hammas-särky
silmien aluset, posket, leukapielet	heikot silmät, hammassärky
kaula	finnit
niska	päänsärky, ham-massärky, huimaus, silmätaudit, sär-kevät hartiat, reu-matismi, korkea ve-renpaine
hartiat	korkea verenpaine, päänsärky, väsyneet käsivarret, paiseet, hammassärky
selkä	selkäsairaudet, sär-kevät hartiat, päänsärky
ristiluu	sivupakotus, lonk-kahermopakotus

käsivarsi

hammassärky, vä-
syneet kädet

jalat

sivupakotus

Kuppauksessa tarvittavat välineet kuppari teki itse. Sarvet olivat tavallisemmin lehmän sarvista valmistettu ja kuppaukskirves oli sepän takoma. Sen piti olla hyvin hiottu ja terävä, jotta iskukohta parani hyvin eikä jättänyt pahoja arpia.

Sarven päähän laitettiin reikä ja sen päälle sian rakosta tehty kalvo. Kun kuppari imi ilman sarvesta, tuli sinne alipaine, jolloin kirveellä tehdystä haavasta alkoi sarveen tulla verta ja kuppauksen tarkoitus oli saavutettu. Saiko ihminen apua vaivoihinsa vai ei, on sitten toisen messun arvoinen. Lienee auttanut, koska niin monet ihmiset sitä käyttivät. Aikaa myöten se olisi kuollut omaan mahdottomuuteensa, elleivät sairaat olisi siitä apua saaneet. Arvatenkin verenpaineesta ja ehkä myös päänsärystä kärsineet saivat vaivoihinsa helpotusta.

Suonen iskentä

Suonen iskentää harjoitettiin Suomessa vielä 1800-luvun loppupuolella keskiajalta peräisin olevilla säännöillä ja ohjeilla (H. Strindberg). Taivassalon kunnasta on löytynyt ohjekirjanen nimeltään "Suonen Auas Ohieita". Kirjasessa selostetaan veren tuntomerkit sekä miten suoni piti tietyissä sairauksissa avata. Ohjeisiin kuului lisäksi piirros ihmisestä, jossa osoitetaan eri sairauksien suoneniskukohdat. Alkuperäisessä piirroksessa on 42 iskukohtaa, mutta oheiseen taulukkoon olen niistä ottanut vain muutaman esimerkinomaisen kohdan. Alkuperäisessä ohjetaulukossa tautien nimet ovat niin merkillisiä, etten aina tiennyt mitä mikin tarkoitti.

Iskentäohjeet:

1. pikku varpan juokseva [= laskimo?] suoni lankeavataudisa sydänkouristuksesa
10. pohkesa selkä ia reisisärysä
12. polvenpääsä luun murrosa ia raatelus haavoisa
13. pikku sormesa mahan pinkotuksesa piu-
kotuksesa vattavääntesä ia pahemisa sivuvai-

vosa ionka ohesa otetan sisäst iotakin veren
selvitys troppia saksanviinasa

21. nenänpääsä keskelä iokseville silmille

24. silmän alla pään ia silmäsärysä sekä kella-
teudisa

27. käsivarren taittesa keskisuoni sydän maha
ia keuhkotädy taudisa silmän särys avan mie-
lusti syyskuun 15. päivän aikana

34. reiden sisäpuolella kivitaudisa [=sappi?]
sekä vedenheittovaivasa

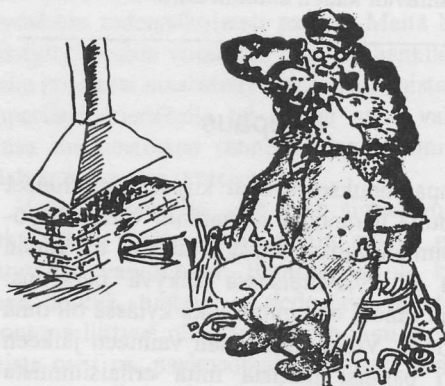
38. kannan takana selkä ia hammassärysä

Elias Lönnrot kirjoitti lääkärikirjaansa, että suonenlyönti on hyödyllistä "kowissa pistoksissa, pääнкиwiissa, waikiossa rinnan ja watsan poltteissa, weri-yskissä ja muissa werikohtauksissa, wihotaudeissa ja waarallisissa polttohaavoissa". Hän ei kuitenkaan suositellut iskentää käytettävän nuorten ja kovin vanhojen ihmisten vaivoihin.

Hampaan poisto

Tämä oli monessa kylässä sepän hommia, sillä hänellä oli monipuolinen valikoima pihtejä. Jokaiseen hampaaseen ei sopinut mikä pihti tahansa.

Jos hammasmäätä oli edennyt jo niin pitkälle, että hampaan hermo pääsi kosketukseen ympäristön (ilman) kanssa, alkoi hammassärky ja märkää muodostua hampaan juureen. Ikenet ja poski turposivat ja särky kävi sietämättömäksi. Tällöin oli hammas poistettava ja matka kävi

PAKAMEN TULLO PÄITÄ TOIMIKEN KUAN EI SEPÄTÄ
(KUKKI TANTUN PIIRROKSEN MUKAAN)

sepän luo.

Poisto oli useasti varsin kivulias toimenpide, koska mitään puudutusaineita ei ollut. Miehet ryypäsivät aika mojavukset paloviinaa, jotta kipu ei tuntuisi niin pahalta, mutta naiset sen sijaan kestivät poiston urheasti, niin kuin he muutenkin kestävät kipua paremmin kuin miehet.

Sikiön lähdetys

Sikiön lähdetys on kautta aikain ollut poikkeuksellinen, paheksuttava ja usein rangaistava teko. Tämän vuoksi kansanparannukseen liittyviin tietoihin ei juurikaan ole ko. asiaan liittyviä ohjeistoja ja menetelmiä kertynyt. Ainoa mikä on varmaa, että näitä ns. enkelintekijöitä on ollut maailman sivu.

Synnytysavustus

Turkuun perustettiin vuonna 1784 ensimmäinen anatomian, kirurgian ja lapsenpäästön professorin virka. Tätä ennen ja vielä pitkälti tämän jälkeenkin lapset syntyivät kylän oman lapsenpäästäjän avustamana talon tai torpan saunassa. Vuonna 1886 oli maassamme hieman alle 400 kättilöä ja niistä maaseudulla vain 169, joten ei sitä asiantuntija-apua kovin helposti ollut saatavilla. Mutta lapsia syntyi, joskin lapsikuolleisuus oli silloin huomattavasti suurempi, samoin myös äitien lapsivuodekuolleisuus. Tämä ei kylläkään ollut lapsenpäästäjien vika sinänsä, vaan yleinen tietotaso ennen kaikkea hygienian osalta ei ollut kovin korkea.

Silmien hoito

Vieraan esineen poisto oli luultavasti seuraavanlainen. Tikun avulla käännettiin luomi ympäri ja auttajan kielenkärjellä tai kankaan kullalla otettiin roska silmästä pois. Kipeisiin tai märkiviin silmiin käytettiin kuppausta tai yrttihauteita, joista eräs oli seuraavanlainen: Kerättiin malvan juuria, jotka raastettiin ja tähän silputtiin tuoreita ratamon lehtiä ja ruusun terälehtiä. Tämä haude pantiin silmän päälle ja paranemisia tapahtui.

Yrttihoito

Yrttihoito perustuu ihmisen uskoon kasvien parantavaan voimaan. Tämä on ikivanhaa perua. Itse asiassa nykyaikainen koululääketiede ja farmakologia perustuu paljolti juuri yrttilääkkeiden käyttöön kansanparannuksessa.

Tottuneina saamaan maasta kaiken tarvitsemansa, he pitivät luonnollisena, että maa tuottaa heille myös lääkkeitä. Sukupolvesta toiseen on ihminen säilyttänyt muistissaan "hyviä reseptejä", joista heillä on ollut myönteisiä kokemuksia. Jos esim. ihmiseen alkoi kerääntyä nestettä, tiedettiin, että minttu, nokkoset ja salvia kylpyvedessä saivat aikaan ylimääräisten nesteiden poistumisen kehosta.

Näin kirjoittaa ranskalainen yrttiparantaja M. Mességué. Digitalis, belladonna ja akonitiinia tuottavat ukonhatut lienevät teidänkin muistissanne olevia tuttuja nimiä. Digitalis on edelleen käytetty sydänlääke, belladonna vatsahaavalääke ja akonitiinin johdannaiset keskushermostoa lamauttava aine.

Yrttihoidon yhteydessä jouduttiin harkitsemaan myös paastoa tai ruokavaliota. Itse ruokavaliota ei ollut kyllä vanhan kansanparannushoidon (usein) käyttämä menetelmä. Sen sijaan voidaan sanoa, että virallinen lääketiede on alkanut kiinnittää ruokavaliota runsaasti huomiota. Tuskin viikkoa menee, ettei jokin tutkimus ilmoita sen tai sen ruoka-aineen aiheuttavan milloin mitäkin sairautta puhumattakaan suolan, sokerin ja rasvan turmiollisista vaikutuksista ihmispoloiseen. Pysyäksemme totuudessa, kyllä kai rakkaassa Suomenmaassa on monia miljoonia kiloja ylimääräistä läskiä ja selluliittia kulkemassa pitkin mantuja hengästyksellä puuskuttaen.

Eikä ruokavaliota ole yksinomaan naisia varten, jotka ovatkin joka toinen viikko laihdutuskuurilla. Kyllä tämä koskee myös kaljamahaisia miehiä tai muuten patukkaisia varenpaineesta kärsiviä luomakunnan kruunuja. Muistelkaapa vain parisenkymmentä vuotta sitten aloitettua Pohjois-Karjala-projektia, jossa ihmisten ruokavaliota ja tupakointitottumuksia muuttamalla saatiin sydän- ja verisuonitaudit aivan romahdusmaisesti vähänemään. Kansanterveyslaitoksen mukaan viime vuonna vain joka kymmenes mies levitti leivälleen voita, kun vielä 25 vuotta sitten teki niin 6–7 miestä kym-

menestä. Kolesterolitaso on laskenut roimasti ja sen myötä työikäisen väestön kuolleisuus sepelvaltimotautiin on vähentynyt 70 %.

Paasto on myös vanha parannusmenetelmä, johon liittyy myös psykologisia, uskonnollisia ja jopa poliittisia aspektoja. Paastossa väitetään elimistön polttavan pois kuona-aineita, näin puhdistaa kehon myrkyllisistä aineista. Tulokoon mainittua, että antiikin ajalla jo itse pappas Pythagoras noudatti ruokavaliota ja oli harras kasvisruoan ystävä.

Ihon parantaminen

Ihon parantamiseen liittyi monenlaisia menetelmiä kuten loitsuista kuppauksen kautta yrttilääkkeisiin ja yrttihauteisiin tai -kylpyihin. Seuraavassa loitsu, jolla parannettiin äkämia eli paiseita ja kuulua:

Äkämä, pukama, putken polttama
siirrä sijas, muuta majas.
Tänään kuin kirkko,
huomenna kuin kirppu.
Painu paha, älä paisu,
alene, älä ylene.
Puun juuret puhetkoon,
koivun juuret katketkoon,
lepän juuret levitköön,
haavan juuret hajotkoon,
pajun juuret paksutkoon,
iho ihmisen parantukoon.
Yhdeksän, kahdeksan, seitsemän,
kuusi, viisi, neljä, kolme, kaksi,
yksi, ei yhtään.

Kuuluisa Tyrvään Manta eli kansanparantaja Amanda Jokinen käytti ihosairauksien hoitoon ruokaöljyn ja glyseriinin sekä hiusöljyn sekoitusta (K. Rinne). Tähän perusrohtoon hän sitten lisäsi homehtuneista mansikoista valmistettua sosetta.

Manta oli jo tuolloin huomannut, että homeella on parantavia vaikutuksia. Meni vielä kymmeniä vuosia, kunnes tohtori Fleming keksi penisilliinin.

Myös liijyvalkoinen oli suosittu ihon sairauksiin käytetty aine. Amanda sekoitti liijyvalkoista erilaisiin salvoihin ja hauteissa käytettävii aineisiin. Muistan omasta lapsuudestani, että isä laittoi venähtäneisiin ja tästä turvonneisiin kohtiin liijyvesikäreen.

Hieronta

Seuraavassa käsitellään ehkä vanhinta kansanparannuksen menetelmää, nimittäin hierontaa. Hierojalla on läheinen fyysinen yhteys potilaaseensa. Se on samalla tunnustelevaa, mutta myös hoitavaa koskettelua. Hierominen tapahtuu käsillä ja ennen kaikkea sormenpäillä ja kämmenpäkien avulla, ensin alkuun kevyesti lyhyitä painalluksia, sitten vähitellen kovemmin ja kovemmin, mutta ei milloinkaan vaurioittaen potilasta. Joskus hierottava ähkyi ja ehkä huusikin hierojan käsittelyssä, mutta yleistunne siitä huolimatta oli miellyttävä. Kovettuneet lihakset ja jänteet saatiin hieronnalla kuntoon. Niveliin muodostuneet rustopaikat voitiin poistaa, jolloin liikeradat lisääntyivät ja verenkierto parani, kun kuivuneet lihakset vetreytyivät.

Nykyihminen käyttää vielä paljon hierontaa palveluja. Painopiste lienee siirtymässä maaseudulta kaupunkeihin, joissa hierontapalvelujen kysyntä on lisääntynyt aivan oleellisesti. Tavanomaisen hieronnan oheen on tullut kaikenlaisia muotivirtauksia kuten esim. vyöhyke- ja lymfahierontaa.

Jotkut hierojat saattavat hallita myös jäsenkorjauksen, jota tavataan eri puolilla maailmaa eräänä kansanparannuksen osana. Virallinen lääketiede on hyväksynyt ainakin osittain kiropraktikot ja naprapaatit hoitotyöhön mukaan.

Jäsenparantaja hoiti sijoiltaanmenoja, selkärangan kiputiloja, liikuntavaikeuksia tai raajojen toimintahäiriöitä. Jäsenkorjaaja parantaa äkillisillä koukistamisilla, nykäyksillä tai oikaisemisilla vaurioituneen nivelen tai nikaman kohdalleen. Taitava niksauttaja asettaa vielä jäsenen tueksi lastan, joka estää jäsentä liikkumasta ja aiheuttamasta kipua. Kun kipukohta on parantunut, otetaan lasta pois ja nivel toimii taas moitteettomasti. Joissakin tapauksissa jäsenkorjaaja on saattanut lastoittaa murtuneen luun paikoilleen.

Valaminen ja säilyttäminen

Valaminen tarkoitti sitä, että vesiastian pantiin eri metalleja, jotka "liittyivät" yhteen. Myös tinaa valettiin veteen, jolloin vesi sai parantavia ominaisuuksia.

Neurologiassa pelästyttäminen oli eräs käytetty hoitomuoto. "Kyllä se hullu paranee, kun pelästyttät hänet niin, että on paskat housuissa." Lieneekö jotakin yhteyksiä nykypäivän hokemaan "kyllä Siperia opettaa". Eli ellet tee jotakin hyvällä, teet sen pakon edessä.

Maasäteilyn poisto

Monia aikalaisia varmaan hymyilyttää puhuminen maasäteilystä ja sen haitallisista vaikutuksista ihmisen terveyteen. Voi olla, että kuparilankakierukka patjan alla tai sängyn siirto toiseen asentoon parantaa jonkun ihmisen hyvinolon tunnetta tuntuvasti. Kysymys onkin siitä, mihin tämä ihmispolo uskoo. Ennen vanhaan kansa uskoi maahisiin ja erilaisiin haltioihin; nykyihminen tuskin edes joulutonttuun. Maahiset ne lähettivät kaikenlaista riesaa maan uumenista nukkuvaan ihmiseen.

Aiemmin oli jo puhe siitä, ettei ihminen ole mikään robotti, vaan kokonaisvaltainen kärsivä ja tunteva olento. Jos hän tuntee saavansa sängyn siirrosta tai ns. magneettirannekeista helpotusta oloonsa – niin mitä sitten. Annetaan hänen tehdä niin, eikä osoiteta hymyilemällä hänelle ylimielisyyttä.

Psykologiset hoidot

Verenseisaus tulee ensimmäisenä mieleen puhuttaessa psykologisista hoidoista. Harva meistä on itse nähnyt tai vieläpä kokenut verenseisautuksen. Tässä hoidossa on mahdollista lopettaa sanoin tai tahtoon sisältyvällä voimalla ilman siteitä tai laastareita joko läheltä tai kaukaa verenvuoto. Tämä taito oli kanssa täysin yleismaailmallinen ja on siitä lukuisia näyttöjä.

Olavi Räsänen mukaan seisauttamisessa on viisi perussääntöä, joita on noudattava:

- 1) seisauttamista ei saa milloinkaan harjoittaa leikillään tai pilanpäiten,
- 2) seisauttamista ei tule yrittää mitättömin pie-niin vuotoihin,
- 3) seisauttaminen tehoaa kaikkiin muihin paitsi niihin, joiden aika on jo täysi,
- 4) luonnollisiin vuotoihin ei saa puuttua ja
- 5) sanat saa opettaa vain itseään nuoremmille, koska taito ei saa mennä hukkaan.

Serkkuni, joka on minun ikäiseni, on kertonut äidinisästään seuraavan tarinan:

Eemeli Kallio oli perheensä ja joidenkin sukulaistensa kanssa Näsijärven Harvassalossa viettämässä kesäistä viikonloppua telttaretken muodossa. Kun leiri oli saatu pystytettyä, lähti Eemeli Kallio mielipuuhaansa – ongelle. Melko lähellä leirisaarta olikin mainio kalapaikka, jonne ukko suunnisti soutuveneensä. Leiripuita lähtivät tekemään serkkuni Kaarlo ja hänen enonsa Väinö. Kaarlo oli ehkä noin kymmenvuotias, joten hän toimi vain apupoikana. Eno Väinö sen sijaan käytteli kirvestä; ja käyttikin niin, että iski sillä aikamoisen palkeenkielen sääreensä. Tämä alkoi tietenkin vuotaa oikein runsaasti.

Huudettiin Eemelille, että tule pois sieltä kalasta seisauttamaan Väinön kirveen nirhauttaman haavan verenvuoto. Ukko huusi takaisin: "Tuokaa Väinö rantaan ja olkaa hiljaa!" Näin tehtiin. Väinö istahti isolle rantakivelle; ukko Eemeli tuijotti kohti rantaa ja Väinöä eikä kestänyt kuin hetken, kun Väinön haavan verenvuoto pysähtyi. Serkkuni ei osannut sanoa käyttikö Eemeli veneessä jotakin loitsua.

Tutkija Olavi Räsänen kertoo tapauksen, jossa eräs huulensa tarvellyt mies sai verenpysäyttäjältä avun, jolloin paha verenvuoto pysähtyi ja itse haavakin parantui umpeen.

Jotkut seisauttajat käyttivät sanoja pysäytyksessä. Tämä lienee varsin yleinen tapa. Esimerkiksi

Seisata veri niinkuin Jortanin meri,
josta Israelin lapset yli meni.

Nämä sanat on todettu olevan germaanista lainaa ja ne esiintyvät samansisältöisenä niin Norjassa kuin Ruotsissakin.

Henkiparantaminen

Henkiparannus juontaa juurensa hamasta muinaisuudesta. Tämä ilmiö mainitaan jo Raamatussa. Joskus parantaja voi siirtää omaa elinvoimaansa potilaaseensa (M. Kivelä). Parantaja ei käytä mitään näkyvää apuvälinettä kuten lääkkeitä, hierontaa tai leikkaamista. Hän ei myöskään turvaudu sanan voimaan, hän ei loitsu tai käytä mitään puhekaavaa. Hän vain toimii parantavan voiman, rakkauden välittäjänä.

Joissain tapauksissa parantaja voi olla transsis-
sa, jolloin kyseessä on henkiolentoja käyttävä
parantaja.

Uskolla parantamisessa on potilaan oltava
itse uskossa. Rukouksella parantamisessa joh-
taa parantumiseen nöyrä ja vilpitön pyytäminen
ja potilas voi sen tehdä itsekkin. Muistanette
kuuluisan henkiparantajan Niilo Yli-Vainion,
joka kymmenkunta vuotta sitten paransi hen-
gen voimalla lukuisia ihmisiä.

Entiseen aikaan henkiparantamiseen liittyi
runsaasti šamanismin piirteitä. Tällöin käytet-
tiin myös kätten päällepainamisia. Muistanette,
että Jeesuskin paransi ihmisiä kätten päälle-
painamisella.

Edellä oli jo puhe loitsuista. Jatketaan niistä
vielä hieman. Parantaja, joka käyttää sanaa eli
loitsuja apuna oli hyvin yleinen kansanperin-
teeseen liittyvä parantajahenkilö. Joskus loitsi-
jalla saattoi olla joitakin apuvälineitä mukana,
useasti jokin teräse.

Esimerkkinä kerrottakoon erään vaimon
tarina (M. Kõiva). Hänen olkapäänsä oli kipey-
tynyt siihen muodostuneen muhkuran vuoksi.
Vaiva oli varsin kipeä ja haitallinen. Loitsija
tuli taloon ja pyysi potilasta paljastamaan olka-
päänsä ja kyyristymään kynnykselle. Parantaja
oli potilaan takana, otti esiin vanhan kirveente-
rän ja paineli sillä kipeytynyttä kohtaa mutisten
samalla loitsun:

Vanhalle varikselle vaiva,
harakalle kipeä,
mustan linnun muu tauti.

Tulkoon sinun olkapääsi terveeksi minun sa-
nastani,
minun kädestäni niinkuin Jumalan merkki tai-
vaasta,
niin ettei käsi enää ole kipeä.

Tämä sanottiin kolme kertaa. Sitten siirryttiin
toisen oven kynnykselle ja rituaali toistettiin
taas kolmasti. Jos talossa oli läsnä muita ihmisi-
ä, pyysi loitsija kysymään häneltä, mitä hän
teki, johon hän vastasi: "Hakkaan potilaan ol-
kapäätä, että se terveeksi tulisi minun sanasta-
ni, minun kädestäni."

Paitsi tautien parantamiseen käytettiin loit-
suja myös seksuaalisten ongelmien vaivaamille
henkilöille. Tällainen henkilö pantiin "lemmen-
kylpyyn" ja loitsuttiin tarkoituksella saada kyl-
vetettävän naimaonni, puoleensavetävyys eli
lempi lisääntymään (K. Sallamaa). Sana *lempi*

tarkoitti aikanaan nuoren naisen henkilökoh-
taista vetovoimaa tai viehätysvoimaa, miten nyt
halutaan sanoa. Periaatteessa tämä tarkoitti nei-
don käypää arvoa avioliittomarkkinoilla.

Kylvyllä ja loitsulla oli maineen ja tunne-
tuskitekemisen merkitys, kuten seuraava loitsu
antaa ymmärtää:

Nouse lempi liehumaan,
kunnia kukoistamaan.
Yli kuuven kirkkokunnan,
yli kappelin kaheksan.

Tässä yhteydessä ei kunnialla ole neitsyyden
eli koskemattomuuden merkitystä, vaan puh-
taasti merkitys on kuuluisuuden sävy.

Miehille tehtiin kylvetyksiä impotenssin
parantamiseksi – ei ollut vielä Viagraa. Näissä
tapauksissa kylvetettävä johdatettiin pihlajasta
kierretyn renkaan tai kolmesta viikatteesta
muodostetun kehän läpi. Näitä kehiä pidettiin
maagisina ja niiden uskottiin auttavan mies-
kuntoisuuteen. Sitten potilas asetettiin kylpyyn,
jossa oli joitakin yrttejä ja loitsuttiin. Loitsut
saattoivat olla hyvinkin rivoja tai ainakin tun-
tuivat nykyihmisistä siltä. Voipa olla, että sil-
loin seksi oli luonnollisempaa, eikä ollut kau-
palliseen pornografiaan viittavaa tekopyhää
asennoitumista.

Seuraava Rautalammita muistiinmerkitty
loitsu on siitä siistimmästä päästä:

Nouse nokka,
Seiso seikka,
Tämän likan lillukoille.
Ilman nyörin nostamatta,
Tervaköyden tempomatta.
(K. Sallamaa)

Sauna on köyhän apteekki

Hyvät naiset ja herrat! Olemme käyneet läpi
useita kansanparannukseen liittyviä menetel-
miä, mutta yksi vielä puuttuu. Tunnette var-
maan sanonnan: "Jos ei viina, terva ja sauna
auta, niin se on kuolemaksi." Meidän esi-
isillemme sauna oli köyhän apteekki tai nyky-
kielelle käännettynä köyhän terveyskeskus.
Paitsi tautien parantajana ja synnytyshuoneena
sauna oli ja on edelleen yleinen kuntoutuslaitos
sekä puhtauden kulmakivi.

Ennen vanhaan kylvettiin saunassa monta

kertaa viikossa ja raskaiden työperiodien aikana jopa päivittäin (P. Hakamies). Tällöin voitiin saunan lämmössä pehmittää työn kovettamia lihaksia ja poistaa hikoilun avulla likaa vihtomisella sitä vielä tehostaen. On nimittäin otettava huomioon, että ennen vanhaan saippuaa ja vettä ei ollut kovinkaan paljon käytettävissä. Lämmin vesi saatiin siten, että puutiinuun kerättiin kylmää vettä, johon sitten nostettiin kiukaalta kuumia kiviä. Nämä sitten lämmittivät veden. Ei meidän esivanhemmiamme ollut käytettävissä valurautaisia patoja tai muita suurehkoja metalliastioita saunaveden kuumentamiseen. Ne olivat vielä 1800-luvun alussa ylellisyyttä.

Yleisimpiä saunassa parannettavia tauteja olivat kuume, yskä, ruusu, struuma, kaatuma-tauti ja mielisairaus. Löylyn vaikutusta on vielä tehostettu yrttivoiteilla tai tervalla. Nokkosista ja suopursuista, katajista sekä tietenkin koi-vuista tehtiin vihtoja, joilla oli parantavia vaikutuksia kehoon.

Näin se on meidän katajainen kansamme pystynyt tervehtymään ja pysymään terveenä vuosisadasta toiseen ja jatkanut kansakuntana kansakuntien joukossa olemassaoloaan.

Kuvat: Eino Koskinen